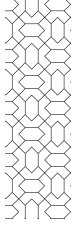

CITATION

Hüseyin ÇELİK, "Verses Sent down about Abu Bakr", *Bozok University Journal of Faculty of Theology [BOZIFDER]*, 15, 15 (2019/15) pp. 113-134

HZ. EBÛ BEKİR HAKKINDA NAZİL OLAN AYETLER¹

Verses Sent down about Abu Bakr

Hüseyin ÇELİK

Dr. Öğr. Üyesi,

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Polatlı İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü.

Assist. Prof.,

Hüseyin Çelik Ankara Hacı Bayram Veli University, Polatlı Faculty of Theology, Department of Basic Islam Sciences.

hcelik_63@hotmail.com, Orcid: 0000-0002-0400-7336.

Öz

Kur'an-ı Kerim'in yeryüzüne indiriliş hedeflerinden biri de şüphesiz insan neslini kalben, ruhen, aklen, bedenlen, ahlak ve davranış itibarıyla eğitip terbiye etmektir. Bu eğitim sayesinde İslam ve öğretileri bütün beşeriyete ulaştırılmış olur. Böylece insan, Kur'an'ın hedeflemiş olduğu yüce ahlakla donanmış, insan-ı kâmil yolunda beşeriyet için canlı bir örnek olmuş olur. Bu insan-ı kâmil, Kur'an'ın öğretileri sayesinde Allah'ın yeryüzünü sevk ve idare etmesi için gönderdiği halifesi konumuna gelir ve kâinat onun emrine musahhar kılınır. İnsan, Kur'an'ın öğretileri sayesinde kazanmış olduğu yüce ahlaki ilkeler vasıtasıyla Allah ve dinin düşmanlarıyla mücadele eden, zillete, nefsanî isteklere boyun eğmeyen onurlu bir kişilik kazanır. Böylece gerek dünya gerekse ahiret yolunda Allah'ın kendisine vadettiği muzafferiyet yolunda hayatını mutmain bir şekilde idame ettirir. Kur'an-ı Kerim'in ilk muhatabı olan ve onun rahle-i tedrisatından geçen sahabe, Allah tarafından daima murakabe edildiklerini, ağızlarından çıkan her kelimenin işitildiğini, her eyleminden Allah'ın haberdar olduğunu ve hatta gönüllerinde gizlenenlerin dahi bilindiğini; eğer herhangi bir şeyi gizleyecek olurlarsa vahiy yoluyla bildirileceğini ve böylece gizli şeylerin ifşa edileceğini, hakkında bilgi sahibi olmadıkları hususun çözüme kavuşacağını yakinen bilen ve Kur'an'ın ilkeleri dışına çıkmayan şahsiyetlerdi. Bu çalışmamızda biz; Kur'an'da belirtilen yasak fiillerden kaçınan, tövbesi kabul olan, Peygamber ümmetine örnek güzide insanlardan/onun sahabelerinden Ebû Bekir'in hayatından bir kesit sunmak istedik. Umulur ki bu sayede Kur'an'ın ilk muhatabları olan sahabe-i kiramın hayatlarından istifade eder, Kur'an'a yönelir, hem dünya hem de ahiret mutluluğuna erenlerden oluruz.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, ayet, nüzul, Ebû Bekir, sahabe.

¹ Bu makale 02/02/2019'da "Taras Shevchenko International Congress On Social Sciences II" kongresinde sunmuş olduğum "Hz. Ebû Bekir Hakkında Nazil Olan Âyetler" başlıklı bildiri esas alınarak bu dergi için ilaveler yapılarak yeniden düzenlenerek hazırlanmıştır.

KAYNAKÇA

Hüseyin ÇELİK, "HZ. EBÛ BEKİR HAKKINDA NAZİL OLAN AYETLER", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZIFDER]*, 15, 15 (2019/15) ss. 113-134. **Makale Geliş T.:** 17/02/2019 **Kabul T.:** 13/06/2019 **Makale Türü:** Araştırma Makalesi.

Verses Sent down about Abu Bakr

Abstract

One of the purposes of the Holy Qur'an to be sent down to the earth is undoubtedly to educate human beings within heart, soul, mind, body, morality and behavior. With this education, Islam and its teachings are reached to all humanities. Thus, the human being is a living example for humanity in the way of human perfection, which is equipped with the supreme morality that the Qur'an targets. This mature man, through the teachings of the Qur'an, becomes the caliph sent by Allah to lead and rule the earth, and the universe is given to his command. Human beings gain an honorable person who is struggling with the enemies of Allah and religion, who do not bow to humiliation, nefarious desires and demands through the great moral principles gained by the teachings of the Qur'an. Thus, he maintains his life in the way of the world, as well as the hereafter on his way to his victories. The Saḥāba, the first interlocutor of the Qur'an and who had gone through his education, stated that they were always audited by Allah, that every word coming from their mouths were heard, that they were aware of Allah in all their actions, and that even those hidden in their hearts were known. If they conceal anything on a subject, they would be revealed through revelation, so that secret things could be revealed, that they had no knowledge about it, and that they were close to the principles of the Qur'an. In this study; we wanted to present a section from the life of Abu Bakr, who was an example of the Prophet ummah, who avoided the forbidden acts mentioned in the Qur'an, and whose repentance was accepted. We hope that we will benefit from the lives of the Companions the first interlocutors of the Qur'an and we turn to the Qur'an, and come to the happiness of the world and the hereafter.

Keywords: The Quran, verse, nuzūl, Abu Bakr, saḥāba.

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim'in yeryüzüne indiriliş gayelerinden biri de şüphesiz ki insan ve insan neslini eğitmektir. Bu, insanlar için İslam fitratına uygun bir eğitimidir. Bu eğitim sayesinde Kur'an ve öğretileri bütün beşeriye-te ulaştırılmış olur. Yüce Allah, insanların bu eğitim sisteminden başarılı bir şekilde istifade edebilmeleri için de Kur'an-ı Kerim'i, düşünmek, ona inanmak, inandıktan sonra inandıklarını hayata geçirmek ve beşeriye-te yol gösterici bir hidayet rehberi olabilmesi için Hz. Peygamber'e (sas) tedricî olarak yirmi üç yıllık zaman dilimi içinde bölümler hâlinde indirmişti. Kur'an'ın indiriliş sürecine bizzat şahitlik edenler ve ondan gerektiği şekilde istifade edenler ise sahabeler olmuştur.

Sahabeler için Kur'an ayetleri; hemen anında yerine getirilmesi gereken bir emir, günlük hayatlarında amel edilmesi gereken ve yaşamlarına yön veren bir rehberdi. Kur'an'ın emirlerine muhalefet etmez, emirlerini uygulamada gevşeklik ve tembellik göstermezlerdi. Bilakis Kur'an'ın emirlerini hayatlarına uygulayıp tatbik etmek için birbirleriyle yarışarlardı.

Biz “Hz. Ebû Bekir Hakkında Nazil Olan Ayetler” isimli bu çalışmamızda; Kur’an’da herhangi bir konuda hakkında ayet nazil olan ve hemen bu nazil olan ayetin hükmü mucibince yaptığı işten vazgeçen veya bir konunun/sorunun açıklığı kavuşturulması veyahut da tövbe edip tövbesi kabul olunan, Kur’an’ın yetiştirip eğittiği Hz. Peygamber’in güzide sahabelerinden biri olan Hz. Ebû Bekir’in hayatından bir kesit sunmayı amaçladık. Umulur ki bizler de Kur’an’ın ilk muhataplarından biri olan Hz. Ebû Bekir’in hayatını örnek alır, onun Kur’an’dan istifade ettiği gibi istifade eder ve ondan payımıza düşeni alırız.

1. Hz. EBÛ BEKİR (ö. 13/634)

1.1. Kimlik Bilgisi

İslamiyet’i ilk kabul eden Müslümanlardan² ve raşit halifelerin ilki olan Hz. Ebû Bekir’in ismi; “Ebû Bekir Abdullah b. Ebî Kuhâfe Osmân b. Âmir el-Kureşî et-Teymî”dir.³ İslam öncesi dönemde Abdü’l-Kâ’be olan isminin ihtida ettikten sonra Hz. Peygamber tarafından Abdullah olarak değiştirildiği, miraç olayından sonra da Sıddık lakabıyla anıldığı rivayet edilir. Teym kabilesine mensup olan Hz. Ebû Bekir’in nesebi, Hz. Peygamber’in soyuyla Mürre b. Kâ’b’da birleşir. Kaynaklara göre Fil Vakası’ndan üç yıl kadar sonra Mekke’de doğan Hz. Ebû Bekir, İslam öncesi cahiliye döneminde çok hayır işlediği, güzel ahlaklı ve temiz yüzlü olduğu veya soyunda ayıplanıp kınanacak kimse bulunmadığından dolayı veyahut da annesi tarafından verildiği için daha çok “**Atık**” lakabıyla anılmıştır. Başka bir rivayette ise Rasulullah, Hz. Ebû Bekir’e “Sen, Allah’ın cehennemden azat ettiği kimsesin.” dedikten sonra bu lakapla anılmaya başlandığı rivayet edilmektedir.⁴ Ayrıca Hz. Ebû Bekir, mütevazı bir hayat yaşadığı, eski giysiler giydiği ve özellikle servetini,

² Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil b. İbrâhim el-Cu’fi el-Buhârî, *el-Câmi’u’s-sahih (Sahihu’l-Buhârî)*, thk. Muhammed Züheyr b. Nâsir en-Nâsir (Dımaşk: Dâru Tavki’n-Necât, 1442/2011), “Fedâ’ilü aşhâbi’n-Nebî”, 5; Muhibbüddin Ebû’l-Abbâs Muhibbüddin Ahmed b. Abdillâh b. Muhammed et-Taberî el-Mekkî, *er-Riyâzü’n-nadire fi menâkibi’l-aşere* (Beyrut: 1984), 1: 17-88; Mustafa Âsım Köksal, *İslâm Tarihi (Mekke)*, İstanbul: Şamil Yayınları, 1981, 3: 111-114.

³ Köksal, *İslâm Tarihi (Mekke)*, 3: 111-114; Mustafa Fayda, “Ebû Bekir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1994), 10: 104.

⁴ Ebû İsmâ Muhammed b. İsmâ b. Sevre b. Mûsâ b. Dehhak et-Tirmizî, *el-Câmi’u’s-sahih* (Beyrut: Dâru’l-Garbi’l-İslâmî, 1998), “Menâkıb”, 16.

malını fakirlere yardımda ve Allah yolunda harcadığı için “ذو الخلال / **Zü'l-Hilal**”, düşkünlere karşı çok merhametli ve müşfik olduğu için “أواه / **Evvah**” lakabıyla anılmıştır. Bütün bunların yanında başta miraç hadisesi olmak üzere gaybi haberleri hiç tereddüt etmeden kabul ettiği için “çok samimi, çok sadık” manasına gelen ve bizzat kendisine Hz. Peygamber tarafından verilmiş olan meşhur lakabı “**Sıddık**”tır. Hz. Peygamber’in vefatından sonra ilk halife olması hasebiyle de “**Halifetü Rasulillah**” unvanıyla anılmıştır.

Annesi, Selma binti Sahr (Ümmü'l-Hayr), İslamiyet'in ilk yıllarında Erkam b. Ebu'l-Erkam'ın evinde İslamiyet'i kabul edip Müslüman oldu. Babası Ebû Kuhâfe ise Mekke'nin fethinden sonra Hz. Ebû Bekir'in ısrarı ve onu Hz. Peygamber'in yanına götürmesiyle İslamiyet'i kabul etti. Böylece hayattayken hem annesi hem babası hem de evlatları Müslüman olan tek sahabe Hz. Ebû Bekir oldu.⁵

Hz. Ebû Bekir, birinci evliliğini Kuteyle'nin kızı Abdüluzza isimli bir kadınla yaptı. Hz. Ebû Bekir'in çocukları Abdullah ile Esmâ bu kadından doğdu. Bu kadın, Müslüman olmayı kabul etmeyince onu boşadı ve Abdurrahman ile Aişe'nin anneleri olan Ümmü Rûmân ile evlendi. Ümmü Rûmân'ın vefatından sonra da Esmâ binti Umeys ile evlendi. Eşi Esmâ'dan Muhammed adındaki oğlu oldu. Esmâ binti Umeys'in vefatından sonra da Habîbe binti Hârice ile evlendi ve ondan da Ümmü Külsûm isimindeki kızı dünyaya geldi.⁶

Hz. Ebû Bekir, hayatı boyunca gerek Mekke gerekse Medine'de katılmış olduğu seriyeler ve hicretin 9. yılında hac emîri olarak görevlendirildiği günler hariç Hz. Peygamber'in yanından hiç ayrılmamıştır.

Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber'in vefatından sonra hicretin 13. yılı Cemaziyelahir ayının başında hastalandı. Kendisinden sonra kimin halife olacağı meselesini görüşmek üzere sahabeleri topladı ve onlarla istişare etti. İstişare sonucunda Hz. Ebû Bekir yerine Hz. Ömer'i halife olarak seçti ve Hz. Osman'a da Hz. Ömer'in halife olarak tayin edildiğine dair bir ahitname yazdırdı. Ayrıca Hz. Ebû Bekir, kızı Hz. Aişe'ye, ölünce maaşının arta kalan kısmını beytülmale iade etmesini,

⁵ İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî, *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (Beyrut: Dâru's-Sadr, 1968), 5: 451.

⁶ Fayda, “Ebû Bekir”, 10: 104.

hayatı boyunca hiç ayrılmadığı mağara arkadaşı ve can yoldaşı Hz. Peygamber'in mezarının yanına gömülmesini ve cenazesinin eski elbiseleriyle kefenlenmesini vasiyet ettikten sonra Cemaziyelahir ayının yirmi ikisinde, 13/634 yılında altmış üç yaşında iken vefat etti. Hz. Ebû Bekir'in cenaze namazını Hz. Ömer b. Hattab kıldırdı. Cenazesi başta oğlu Abdurrahman olmak üzere Hz. Ömer, Hz. Osman ve Talha b. Ubeydullah gibi seçkin sahabeler tarafından mezara konuldu.⁷

1.2. Şahsiyeti ve İlmî Kişiliği

Hz. Ebû Bekir; hoşsohbet, mütevazı, yumuşak huylu, uysal, duygulu ve oldukça hassas bir kişiliğe sahipti. Nazil olan Kur'an-ı Kerim ayetlerini ezbere bilir ve onları çok duygulu bir şekilde namazda okurdu.⁸ Hz. Ebû Bekir, vakarlı ve ağırbaşlı bir kişiliğe sahipti. Az konuşur ve halifeliği dönemindeki tayin etmiş olduğu vali ve seraskerlerinin de az konuşmalarını isterdi. Doğruluk, dürüstlük ve güzel ahlakı ile maruf bir şahsiyet olduğu için gerek kabilesi gerekse ashap tarafından sevilip sayılırdı. Herkes onun öngörüsünden istifade eder, önemli işlerinde onunla istişare ederdi.⁹

Hz. Ebû Bekir, hayatı boyunca dünyaya ait mal mülk ve saltanat peşinde koşmayan, daima darda kalan fakirlere yardım eden ve bütün mal varlığını Allah yolunda infak eden bir kişiliğe sahipti. Kaynaklar Hz. Ebû Bekir'in, "Cahiliye döneminde putlara tapmadığını, o dönemin her türlü kötülüğünden, şeref ve haysiyet kırıcı hâllerinden uzak bir hayat yaşadığını, içki içmediği gibi içki içenlerin namus ve mürüvetini kaybedeceğini söylerdi. Başta Kureyş olmak üzere Arap kabilelerinin tarihini çok iyi bildiğini ve en iyi nesep âlimlerinden biri olarak kabul edildiğini; bundan dolayı da Hz. Peygamber, Mekke'ye gelen kişileri İslamiyet'e davet ederken bu ilmi iyi bilen Hz. Ebû Bekir'in onun yanında bulunmasını, çeşitli kabile mensuplarıyla kolayca dost-

⁷ Ebû Muhammed Cemalüddin Abdülmelik b. Hişam b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî, *es-Sîretü'n-nebeviyye* (Mısır: Şirketü Mektebetü ve Matbaatü Mustafa Elbânî el-Halebî, 1995), 1: 253.

⁸ Muhammed Abdülhay b. Abdilkebir b. Muhammed el-Hasenî el-İdrîsî el-Kettânî, *et-Terâtîbü'l-idâriyye (Niżâmü'l-İhükümeti'n-nebeviyye)* (Beyrut: Dâru'l-Erkam, 2008), 1: 126-128.

⁹ Fayda, "Ebû Bekir", 10: 104.

luk kurmasında kendisine yardımcı olmasını isterdi.”¹⁰ Ayrıca Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamber’in sırdaşı ve vahiy kâtiplerinden biriydi. Onun yanında pek hayâlî ve edepli davranırdı. Hz. Peygamber’i ziyaret etmek için Medine’ye gelen elçilere Hz. Peygamber’in huzurunda nasıl davranılması gerektiğini, onu nasıl selamlayacaklarını onlara öğretir ve huzurunda Hucurât suresi emri mucibince¹¹ sükûnetle oturmalarını öğütlerdi.¹²

Hz. Peygamber, Hz. Ebû Bekir’in feraset ve engin görüşünden dolayı gazvelere karar vermeden önce gazvelerden sonra alınan esirlere ne yapılması gerektiği hususunda ve Hudeybiye Barış Antlaşması esnasında Hz. Ebû Bekir’le istişare etmiştir. Bundan dolayıdır ki bazı kaynaklar ondan, **“Peygamber’in veziri”** diye söz etmektedirler.¹³ Rüya tabirinde de maharetli olan Hz. Ebû Bekir, gördüğü rüyaları Hz. Peygamber’e anlatırdı. Bazen de gerek Hz. Peygamber’in gerekse diğer sahabele- rin rüyalarını onun huzurunda yorumlardı. Meydana gelen hadiseler ve verilecek kararlar üzerinde değerlendirmeler yapardı.¹⁴ Ayrıca ona, Kur’an ve sünnete olan vukufiyetinden dolayı **“Şeyhülislam”** unvanının verildiğini söyleyenler de olmuştur.¹⁵

2. HZ. EBÛ BEKİR HAKKINDA NAZİL OLAN AYETLER

2.1. Leyl Suresi Ayet: 17-21.

” وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى . الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ يَتَزَكَّى . وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى . إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْأَعْلَى . وَلَسَوْفَ يَرْضَى »

“Temizlenmek üzere malını hayra veren iyiler ondan (ateşten) uzak tutulur. Yüce Rabbinin rızasını istemekten başka onun nezdinde hiçbir kimseye ait şükranla karşılanacak bir nimet yoktur. Ve o (buna kavuşarak) hoşnut olacaktır.” (el-Leyl 92/17-21).

¹⁰ İbn Hişam, *es-Sıretü'n-nebevviye*, 1: 253; Kettânî, *et-Terâtübü'l-idâriyye*, 1: 126-128; Fayda, “Ebû Bekir”, 10: 104.

¹¹ Bk. el-Hucurât 49/2.

¹² Kettânî, *et-Terâtübü'l-idâriyye*, 1: 119-120.

¹³ Kettânî, *et-Terâtübü'l-idâriyye*, 1: 95-98.

¹⁴ Buhârî, *el-Câmi'u's-Sahih*, “Eymân ve'n-nüzûr”, 9; “Ta'bir”, 28, 29, 30, 47.

¹⁵ Kettani, *et-Terâtübü'l-idâriyye*, 3: 176- 177.

2.1.1. Müfessirlerin Ayetlerin Sebeb-i Nüzulü Hakkındaki Görüşleri

Başta Taberî (ö. 310/923) olmak üzere Begavî (ö. 516/1122), Zemahşerî (ö. 538/1144), Kurtûbî (ö. 671/1273), Beyzâvî (ö. 685/1286) ve İbn Kesîr (ö. 774/1373) gibi hemen hemen tüm müfessirler, tefsirlerinde Hz. Ebû Bekir'in cahiliye döneminde Mekke'de Kureyşli müşriklerin ağır işkencelerine maruz kalan Bilâl-i Habeşî gibi güçsüz ve zayıf birçok Müslüman köleyi büyük meblağlar karşılığında satın alıp azat ettirdiğini¹⁶ ve "onun servetini bu şekilde harcamasından rahatsız olan babası Ebû Kuhâfe, güçsüz, zayıf köleler yerine güçlü ve kuvvetli kimseleri satın almasını tavsiye ettiği zaman babasına, satın aldığı kölelerden faydalanmayı düşünmediğini, bu hareketiyle Allah'ın rızasını kazanmayı umduğunu" söylemesi üzerine bu ayetlerin nazil olduğunu belirtmişlerdir.¹⁷

Fahreddin er-Râzî, müfessirlerin bu ayetlerin Hz. Ebû Bekir hakkında nazil olduğunda ittifak ettiklerini, ancak bazı Şiiilerin ayetlerin Hz. Ali hakkında indiğini iddia ettiklerini ve bu düşüncelerinin ise doğru olmadığını belirttikten sonra onların ileri sürmüş oldukları savlarını birçok delille çürütmüştür.¹⁸

¹⁶ İbn Hişam, *es-Siretü'n-nebevviye*, 1: 278, 338, 686; Ebü'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Vâhidî en-Nisâbü'rî, *Esbâbü'n-nüzûlü'l-Kur'an*, thk. 'İsâm b. Abdilmuhsin b. el-Humeydânî (Dammam: Dâru'l-İslâh, 1992), 1: 455; Ebû Muhammed Muhyissünne el-Huseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ el-Begavî, *Me'alimü'n-tenzîl fi tefsiri'l-Kur'an (Tefsiri'l-Begavi)* (Beyrut: Dâru İhyaî Türrâsi'l-Arabî, 1420/200), 4: 630; Nâsirüddîn Ebû Said Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vil* (Beyrut: Dâru İhyaî Türrâsi'l-Arabî, 1418/1998), 5: 318; Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't-tefâsîr* (Kahire: Dâru es-Sâbûnî li't-Tibaa' ve'n-Neşr ve't-Tevzî', 1997), 3: 442.

¹⁷ Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûlü'l-Kur'an*, 1: 456; İbn Hişam, *es-Siretü'n-nebevviye*, 1: 192; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân fi te'vili'l-Kur'an* (Müessesetü'r-Risâle, 2000), 24: 421; Begavî, *Me'alimü'n-tenzîl*, 5: 262; Ebü'l-Kâsım Mahmud b. Ömer Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâiki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyuni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil* (Beyrut: Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, 1407/1987), 4: 762; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, (Kahire: Dâru'l-kütübi'l-Mısriyye, 1964), 20: 82-83.

¹⁸ Bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasen b. Huseyn et-Teymî Fahrüddin er-Râzî et-Taberistânî, *Mefâtihu'l-gayb (et-Tefsiri'l-kebir)*, (Beyrut: Dâru İhyaî Türrâsi'l-Arabî, 1420/2001), 31: 187-189; Ebi'l-Fidâ' İmamüddîn İsmâil b. Şihabüddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî ed-Dimeşkî, *Tefsiri'l-Kur'âni'l-azim (Dâru't-Tayyibe li'n-Neşr ve't-Tevzî', 1999)*, 8: 420; Elmalılı Muhammed Hamdi

2.1.2. Ayetlerin Vermek İsteddiği Mesaj

Başta babası Ebû Kuhâfe olmak üzere Mekkeli müşrikler, Hz. Ebû Bekir'in onların ağır işkencelerine düşar olan güçsüz Müslüman köleleri sahiplerine büyük meblağlar ödeyerek satın alıp azat ettirmesine, servetini bu yolda harcamasına ve yaptıklarına bir anlam veremeyip karşı çıkmışlardı. Zira onlar, yapılanların bir iyilik olmadığına veya bunu bir menfaat karşılığında yaptığına inanıyorlardı.

Burada, böyle bir iddiayı ortaya atan ve böyle düşünen kâfirlere söyleyecek bir sözümüz yoktur. Çünkü onların dünyasında bu gibi erdemli davranışların yeri yoktur. Ancak İslam'dan ve İslami ilkelerden uzaklaşıp seküler bir hayat nizamını benimseyen günümüz insanlarından böyle bir iddia veya düşünce içinde olabilecek kimselere şunları hatırlatmak gerekir: Eğer bir mümin inancı ve amelinde takva düzeyine ulaşmışsa birisine iyilik yapmak için ondan mutlaka bir iyilik beklemez veya karşılıksız iyilik yapılamayacağını düşünmez. Zira o, sahip olduğu bütün nimetlerin sadece Allah'ın bir lütfü olduğuna, başkalarına karşı yapılan iyilik ve güzelliklerin ise bir karşılık veya çıkar elde etmek için değil, sadece bâr-i hüdü'nün rızasına nail olmak için yapılması gerektiğine inanır.

Sonuç olarak dün olduğu gibi günümüz ve gelecekteki bütün müminlere örnek olması babından Yüce Allah, Hz. Ebû Bekir hakkında indirmiş olduğu bu ayet-i kerimelerde Mekkeli müşriklerin köhnemiş zihniyetlerini, kendilerinden başka hiç kimseyi düşünmeyen bencil, çıkarıcı düşüncelerini ve düşük ahlak yapılarının yansımından ibaret olan yukarıdaki iddiaları ayetlerle reddetmiştir. Hz. Ebû Bekir örneğinde hayatını takva üzere bina etmiş, gönüllerini salih amelin her türlüyle ve cömertlikle bezeyen müminler Allah tarafından övülmüşlerdir. Ayrıca surenin 14. ayetinde müşrikler “alev alev yanan ateş”e karşı ikaz edildikten sonra 17-20 arası ayetlerde ise samimi müminlerin, birine herhangi bir minnet ve borcu olmadıkları hâlde sırf Allah rızası için insanlara güçlerinin yettiği ölçüde maddi yardımda bulunup manen arınacakları, böylece ahirette cehennem ateşinden uzak tutulacakları müjdesi verilmiştir. Surenin son ayetinde ise Allah'ın rızası-

Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Şura Yayınları, 1993), 8: 5881.

na ehemmiyet veren, kendisini bu rızadan mahrum bırakabilecek tüm günahlardan sakınan, sırf bâr-i hüdü için isteyerek ve severek insanlara yardım edenlerin, Cenab-ı Hak tarafından dünya ve ahirette korku ve endişelerinden emin, umduklarını da nail olacakları ve razı edilecekleri belirtilmiştir. Mümin bir kişi için ahiret hayatında bundan daha büyük bir ödül ve nimet olamaz.¹⁹

2.2. Tevbe Suresi Ayet: 40

”إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيًا إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَىٰ وَكَلِمَةَ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ“

“Eğer siz ona (Rasulullah’a) yardım etmezseniz (bu önemli değil) ona Allah yardım etmiştir: Hani kâfirler onu, iki kişiden biri olarak (Ebû Bekir ile birlikte Mekke’den) çıkarmışlardı; hani onlar mağaradaydı; o, arkadaşına: ‘Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir.’ diyordu. Bunun üzerine Allah, ona (sükûnet sağlayan) emniyetini indirdi, onu sizin görmediğiniz bir ordu ile destekledi ve kâfir olanların sözünü alçalttı. Allah’ın sözü ise zaten yücedir. Çünkü Allah üstündür, hikmet sahibidir.” (et-Tevbe 9/40).

2.2.1. Müfessirlerin Ayetin Sebeb-i Nüzulü Hakkındaki Görüşleri

Kur’an-ı Kerim’de Rasulullah’ın Mekke’den Medine’ye hicret etmesi olayını açık bir şekilde anlatan yegâne ayet, Tevbe suresinin 40. ayetidir. Bu ayet, İslam tarihinde ve Hz. Peygamber’in gerek hayatında gerekse İslam dininin tebliği sürecinde son derece önemli olan hicret hadisesinin bir bölümüne gönderme yapmakta ve darda kalan çaresiz Müslümanları Cenab-ı Hak’ın yardımının anlamı ve ehemmiyeti üzerinde düşünmeye çağırılmaktadır.

Müslümanlar, artık müşriklerin ağır işkencelerine dayanamayacak duruma gelmiş ve Hz. Peygamber’den bir çıkış yolu bulmalarını arzuladıkları bir dönemde, risaletin 13. yılı Zilhicce ayının sonlarının-

¹⁹ Hayreddin Karaman v.dğr., *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014), 5: 595.

da Hz. Peygamber'in verdiği şu müjdeli haber ile rahata kavuşmuş ve Mekke'den Medine'ye hicret başlamıştır: “Artık sizin hicret edeceğiniz şehrin iki kara taşlık arasında hurmalık bir yer olduğu bana gösterildi. Mekke'den çıkmak isteyenler Yesrib'e gitsinler, orada Müslüman kardeşleriyle kaynaşsınlar. Yüce Allah onları size kardeş yaptı, beldelerini de sizin için güven ve huzur bulacağınız bir yurt kıldı.”²⁰ Bu müjdeli haberden sonra Müslümanlar, gruplar hâlinde Mekke'den ayrılıp Medine'ye hicret etmeye başladılar, ancak Müslümanların bu gidişleri müşrikleri telaşlandırmıştı. Bu gidişleri engellemek ve bir çözüm yolu bulabilmek için müşriklerin ileri gelenleri darü'n-nedve denilen yerde toplandılar ve bu toplantıda uzun tartışmalardan sonra oy birliğiyle ortaklaşa düzenlenecek bir suikastle Hz. Peygamber'in öldürülmesine karar verdiler. Durumdan vahiy yoluyla haberdar olan Rasulullah,²¹ Hz. Ali'yi geceleyin yatağına yatırarak sırdaşı olan Hz. Ebû Bekir'le beraber Mekke'den ayrılıp Sevr dağındaki bir mağaraya sığındı.²²

İşte konumuzun esasını teşkil eden Tevbe suresinin 40. ayeti hakkında müfessirler, tarihî kaynaklara dayanarak bu ayette, Sevr mağarasında Hz. Peygamber'in saklandığı esnada yanında sadece Hz. Ebû Bekir'in olduğunu ve onun da Rasulullah için büyük endişe duyduğunu kesin biçimde belirtmektedirler. Konuyla ilgili rivayetlerde “Rasulullah'ın geceleyin evinden ayrılarak Hz. Ebû Bekir'le beraber Mekke'den Medine'ye doğru hicret ederlerken ilk durak yerleri olan Sevr mağarasına sığındıkları sırada Mekkeli müşriklerin liderleri Hz. Peygamber'i ve arkadaşı Ebû Bekir'i ölü veya diri yakalayıp getirene 100 deve ödül verileceğini duyurdular. Gerek ödülü kazanmak isteyen gerekse inanç açısından düşmanlık duyan kalabalık bir müşrik topluluğu Hz. Peygamber'i aramaya çıktı. Bunlardan bir grup, mağaranın yakınına kadar gelmişlerdi; konuşmaları içeriden duyuluyordu ve ayakları görülüyordu. Eğilip baksalar belki onları göreceklerdi.”²³ İşte bu esnada, mevzumuz olan ayette belirtildiği üzere Hz. Ebû Bekir'in “Ey Allah'ın

²⁰ Begavî, *Me'âlimü't-tenzil*, 2: 351.

²¹ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebevviye*, 2: 91; ayrıca bk. el-Enfâl 8/30.

²² İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebevviye*, 2: 91.

²³ Bk. İbn Hişam, *es-Sîretü'n-nebevviye*, 2: 91; Taberî, *Câmi'u'l-beyân fi te'vîli'l-Kur'ân*, 14: 259; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 16: 50; Kurtûbî, *el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kur'ân*, 8: 146; Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*, 3: 81.

rasulü! Yaklaştılar, bizi görecekler!”²⁴ sözüne karşılık Yüce Allah, Tevbe suresinin 40. ayetini indirerek Hz. Peygamber’in lisanıyla “لَا تَخْزَنُ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا /Tasalanma, Allah bizimle beraberdir.” cevabını verdi.²⁵

2.2.2. Ayetin Vermek İsteddiği Mesaj

1. Kur’an-ı Kerim’de Rasulullah’ın Mekke’den Medine’ye hicretini açık bir şekilde anlatan bu ayette, Rasulullah’ın Sevr mağarasında gizlendiği esnada sadece yanında bir kişinin bulunduğu, onun da Rasulullah için büyük endişe duyduğunu, ancak Rasulullah’ın Cenab-ı Hakk’ın onları yalnız bırakmayacağı ve onlara yardım edeceğine dair inancının tam olduğu, bundan dolayı da metanetini koruduğu hatırlatılmaktadır.

2. Hz. Ebû Bekir, bu yolculuk esnasında özellikle de üç gün boyunca gizlendikleri mağarada Hz. Peygamber’in üzerine titreyen hâliyle ona olan sadakat ve samimiyetinin ne kadar halisane olduğunu göstermiştir. İşte bundan dolayıdır ki Kur’an-ı Kerim’in Hz. Ebû Bekir’in Rasulullah’a olan bu engin sevgi ve samimiyetini dolaylı olarak methetmesi, onun Müslümanlar arasında “Yâr-ı gâr/Rasulullah’ın mağaradaki can yoldaşı” diye zikredilmesini sağlamıştır.

3. Günümüz çağdaş bazı müfessirlerin de belirtmiş olduğu gibi bizce ayette verilmek istenen en önemli mesaj, “Hz. Ebû Bekir gibi mutlak teslimiyet sahibi ve Yüce Allah’ın her şeye kadir olduğuna yürekten inanmış bir kişinin bile ümitsizlik veya endişeye kapıldığı fevkalade kritik bir durumda rasulüne güven duygusu veren ve ona umulmadık destekler sağlayan Cenab-ı Allah’ın yardımından”²⁶ kimsenin kuşku duymaması gerektiğidir. Ayrıca ayette kulun Allah’a dayanıp O’na olan güvenme duygusunu hiç kaybetmeksizin her ferdin üzerine düşeni yapması ve takdiri de Allah’a havale edip tevekkül etmesinin gerektiği mesajı da verilmiştir.

4. Sonuç olarak diyebiliriz ki Kur’an-Kerim’deki bu ayet, samimi şe-

²⁴ İbn Hişam, *es-Sıretü’n-nebevviye*, 2: 91; Karaman v.dğr., *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 5: 595.

²⁵ Taberî, *Câmi’u’l-beyân fi te’vîli’l-Kur’ân*, 14: 259; Râzî, *Mefâtihu’l-ğayb*, 16: 50; Kurtûbî, *el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’ân*, 8: 146; Beyzâvî, *Envârü’t-tenzîl ve esrârü’t-te’vîl*, 3: 81.

²⁶ Karaman v.dğr., *Kur’an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 5: 595.

kilde Allah ve rasulüne iman etmiş müminlere beşerî tedbirlerin tüken-
diği yerde kesin olarak ilahî yardımın geleceği, bu hususun ne pahasına
olursa olsun zihinlerde diri tutulması ve Allah'a olan güvenin hiçbir
zaman yitirilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır.

2.3. Hucurât Suresi Ayet: 2

”يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ
لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ»

“Ey iman edenler! Seslerinizi Peygamber’in sesinin üstüne yük-
seltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi Peygamber’e yüksek sesle ba-
ğırmayın; yoksa siz farkına varmadan amelleriniz boşa gidiverir.” (el-
Hucurât 49/2).

2.3.1. Müfessirlerin Ayetin Sebeb-i Nüzulü Hakkındaki

Görüşleri

İslam’dan önce Araplar, gerek meclis toplantılarında kabile reisleri-
nin huzurunda gerekse aile içerisinde büyüklerinin yanında nasıl ko-
nuşulması gerektiğini, konuşmanın adap ve inceliklerini bilmedikleri,
ayrıca ilahî bir dinin eğitiminden de geçmedikleri için istedikleri gibi
konuşurlardı. Buhârî’den nakledilen rivayete göre “Hz. Peygamber ile
görüşme yapmak üzere Temimoğullarından bir heyet Rasulullah’ın hu-
zuruna gelmişti. Görüşme sırasında Hz. Ebû Bekir ile Hz. Ömer de
orada idiler. Kabileye başkan yapılacak kişi üzerinde bu ikisi ihtilafa
düştü. Biri Benî Müşâci’in kardeşi Akre’ b. Hâbis’i işaret ederken, di-
ğeri başka birini işaret ediyordu, böylece Hz. Peygamber’in huzurunda
biraz da ağız dalaşı yaptılar.” Bunun üzerine Yüce Allah, “يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ” ayetini indirdi.”²⁷ Bu ayet inince Hz. Ebû Bekir
ile Ömer yaptıklarından dolayı çok pişman oldular ve üzüldüler. Öyle
ki artık Hz. Peygamber’in huzurunda o kadar kısık sesle birbirleriyle
konuşuyorlardı ki çoğu kez Rasulullah, “İşitemedim, tekrarlar mısınız?”
diyordu.²⁸

²⁷ Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûlü'l-Kur'ân*, 1: 386; Mukbil b. Hâdi b. Mukbil Kâşdete el-
Hemdânî el-Vâdi’î, *es-Sahîhi'l-müsned min esbâbi'n-nüzûl* (Kahire: Mektebetü İbn
Teymiyye, 1987), 1: 198; Karaman v.dğr., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*, 5: 595.

²⁸ Buhârî, “Kitabü Tefsir”, 3: 137; Taberî, *Câmi'u'l-beyân fi te'vîli'l-Kur'ân*, 22: 280;

2.3.2. Ayetin Vermek İsteddiği Mesaj

Müfessirlerce ahlak suresi olarak tanımlanan Hucurât suresinin ikinci ayeti olan yukarıdaki ayette Yüce Allah, gerek o günkü cahiliye ve İslam'la yeni şerefleşmiş olan Müslüman toplumun fertlerine gerekse bundan sonra gelecek olan İslam toplumunun mensuplarına kısaca şu mesajları vermektedir:

1. Hz. Peygamber'in huzurunda gerek onunla gerekse başkalarıyla konuşurken Rasulullah'ın sesini bastırarak tonda yüksek bir sesle konuşmak veya gereksiz yere çok söz söylemek uygun değildir.

2. Hz. Peygamber'le konuşurken, sıradan herhangi bir kişi ile sohbet eder gibi yüksek sesle bağırıp çağırarak konuşmak, edebe, ahlaka, ahlakın nezaket ve inceliklerine mugayir bir davranıştır. Böylece ayet-i kerime, bir yandan Hz. Peygamber döneminde yaşayan insanlara edep ve ahlak dersi vermekte, diğer taraftan da gelecek İslam ümmeti mensuplarına, vefatından sonra da olsa âlemlere rahmet olarak gönderilmiş olan Peygamber'lerine karşı besleyecekleri sevgi ve saygı hususunda açıklama yapmaktadır. Bundan hareketle diyebiliriz ki Allah Rasulü'ne gösterilmesi gereken bu saygı ve sevgiden esinlenerek aynı şekilde başta ebeveynlerimiz olmak üzere bizlere hayatta ilim ve irfanlarıyla doğru yolu gösteren ve üzerimizde hakları olan kişilere de gereken sevgi ve saygıyı göstermeliyiz.

3. Son olarak ayet-i kerime, yukarıda belirtilen hususlara riayet edilmediği takdirde –Allah korusun– “siz farkına varmadan amelleriniz boşa giderir.” (el-Hucurât 49/2) ikazını yapmaktadır.

2.4. Nûr Suresi Ayet: 22

” وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولِي الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ »

“İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler akrabaya, yoksullara, Allah yolunda göç edenlere (mallarından) vermeyeceklerine yemin etmesinler; bağışlasınlar; feragat göstereyinler. Allah'ın sizi bağışlamasını

Kurtûbi, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Şurûh*, 16: 303; İbn Kesir, *Tefsîrül-Kur'âni'l-azim*, 7: 365.

arzulamaz mısınız? Allah çok bağışlayandır, çok merhametlidir.” (en-Nûr 24/22).

2.4.1. Müfessirlerin Ayetin Sebeb-i Nüzulü Hakkındaki Görüşleri

Müfessirler; Yüce Allah'ın Müslümanların Hz. Peygamber'in gerek aile hayatını gerekse akraba ve yakınlarıyla olan ilişkilerini daha iyi anlamamızı sağlamak ve aile hayatının kutsallığına, namus ve iffetine inanan toplumlarda sıkça rastlanan iftira ve benzeri olaylar karşısında Müslümanların nasıl bir tavır takınmaları gerektiği hususunda yol göstermek için indirmiş olduğu Nûr suresinin (11-20) on ayetinden sonra Hz. Ebû Bekir'in, bu surenin 11. ayetinde sözü edilen Hz. Aişe hakkındaki çirkin iftiranın yayılmasında rol oynayanlardan birisi olan ve Hz. Ebû Bekir'in muhtaç durumda olması hasebiyle kendisine sürekli yardımda bulunduğu halasının oğlu Mistah'a “artık yardım etmeyeceğine dair yemin etmesi” üzerine “... وَلَا يَأْتِلِ أَوْلُو الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ / İçinizden faziletli ve servet sahibi kimseler...” ayetinin nazil olduğunu belirtmişlerdir.²⁹

Hz. Aişe hakkında sözü edilen bühtan ve İfk olayını “Kur'an'da Nifak-Münafıkların Özellikleri-” isimli kitabımızda detaylı olarak anlatmıştık. Bu olayın özeti şöyledir:

“İfk hadisesi hicretin 5. yılında Benî Mustalik Gazvesi sonrası ordunun Medine'ye dönüşü esnasında cereyan etmiştir. Hz. Peygamber, Müreysi' seferine çıkarken her zaman yaptığı gibi kura sonucu eşlerinden birisini –bu defa Hz. Aişe'yi– yanına almıştı. Gazve dönüşünde Hz. Aişe, geceleyin ordunun konakladığı yerde meşru bir hacet için ordu- dan ayrıldığı sırada gerdanlığını kaybetmişti.³⁰ Gerdanlığının kaybol-

²⁹ Buhârî, “Ta'dîli'n-nisâ ba'dihinne ba'dâ”, 3: 172-173, 6: 101-109; Ebû'l-Hüseyyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî en-Nisâbüri, *Sahîhu Müslim*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî (Beyrut: Dâru İhyâi Tûrâsî'l-'Arâbî), “İfk”, 4: 2129-2138; Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûlü'l-Kur'ân*, 1: 322-323; Vâdi'î, *es-Sahîhi'l-müsned min esbâbi'n-nüzûl*, 1: 149; Taberî, *Câmi'u'l-beyân fi te'vîli'l-Kur'ân*, 19: 137; Begavî, *Me'âlimü't-tenzil*, 3: 395; Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, 23: 348; Kurtûbî, *el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kur'ân*, 12: 207; Beyzâvî, *Emvârü't-tenzil ve estârü't-te'vîl*, 4: 102; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, 6: 31.

³⁰ Bu gerdanlığı Hz. Aişe'ye, düğün hediyesi olarak annesi Ümmü Rûmân takmıştı [bk. Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkid el-Vâkidi el-Eslemî el-Medenî, *Kitâbü'l-Meğâzî* (Beyrut: Dâru'l-A'lemî, 1989), 2: 428].

duğunu fark edince onu aramak için geri gitmişti. Ancak bu esnada görevliler, Hz. Aişe hevdec/mahfedin içindedir diye hevdecin içine bakmadan kaldırıp deveye yüklemişler ve sonra da ordu yola koyulmuştu.³¹ Hz. Aişe, gerdanlığını epeyce aradıktan sonra bulup geri döndüğünde ordunun çoktan gitmiş olduğunu gördü ve ‘Benim yokluğumu fark ettiklerinde beni ararlar veya ordunun düşen, kalan eşyalarını toplamaya gelen kişi beni burada bulur.’ diyerek olduğu yerde oturmuş ve beklemeye koyulmuştu. Beklerken de uyuyakalmıştı. Ordunun düşen, kalan eşyalarını toparlamak üzere görevlendirilmiş bulunan Safvân b. Muattal es-Sülemî, konaklama yerini dolaşırken bir karartı görmüş, yakınına geldiğinde çarşafına bürünmüş yatar hâlde Hz. Aişe’yi görünce “انا لله وانا اليه راجعون” diye seslenerek uyandırmış, devesini çökertip kendisi biraz uzaklaşmış, Hz. Aişe deveye binmiş, yola koyulmuşlar ve öğleye yakın istirahat etmekte olan orduya yetişmişlerdi.”³² Hadise bundan ibaret olduğu hâlde başta meşhur münafıkların lideri konumunda olan Abdullah b. Übey b. Selûl olmak üzere münafıklardan bir grup; “Valla-hi, ne Aişe o adamdan kurtulur ne de o adam Aişe’den kurtulur... Demek peygamberin bir ailesi bir adamla gecelemiş, sabaha kadar kalmış, sonra da o adam devesinin yularından tutup onunla yanına gelmiş...” diyerek olayı kötü yorumlayıp çirkin bir iftira kampanyası başlattılar ve bunu halk içinde yaymaya başladılar. Hz. Aişe Medine’ye gelince humma hastalığına yakalanmış ve yirmi gün kadar yatmıştı. Hakkındaki dedikodu ve iftiradan haberdar olamadı. Nihayet hastalığını atlattığı ve nekahet dönemine girdiği bir zamanda bir vesile ile Mistah’ın annesi Selma hanımdan hakkındaki iftiradan haberdar oldu. Hastalığı yeniden nüksedip yatağa düştü. Hadiseyi öğrenmek maksadıyla Rasulullah’tan izin alarak baba ocağına gitti. Babası ve annesi kızlarını teselli etmeye çalıştıysa da Hz. Aişe günlerce ağladı. Hatta bir ara baygınlık dahi ge-

³¹ Ahzâb suresinin 53. ayeti “... Peygamber’in hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Bu, hem sizin kalpleriniz hem de onların kalpleri için daha temiz bir davranıştır...” emri mucibince hiçbir kimse Hz. Aişe’nin deve üzerine kurulmuş hevdecinin içinde olup olmadığına bakmaksızın yola revan olunmuştu (bk. Vâhidî, *Esbâbü’n-nüzûlül-Kur’ân*, 1: 319; Vâdi’î, *es-Sahîhi’l-müsned min esbâbi’n-nüzûl*, 1: 146).

³² Hüseyin Çelik, *Kur’an’da Nifak-Münafıkların Özellikleri* (Ankara: Fecr Yayınları, 2018), 170-181.

çirmişti. Bu arada Hz. Peygamber, Hz. Aişe hakkında iftiranın yayıldığı bu günlerde vaktinin çoğunu evinde geçirmiş ve dışarı çıkmamıştı. Daha sonra yakınları ve sahabenin ileri gelenleri ile istişarede bulundu ve hepsi de Hz. Aişe'nin lehinde konuşular.

Hz. Aişe'ye iftira atılmasının üzerinden bir ay geçmiş olmasına rağmen konuyla ilgili bir vahiy gelmemiş ve bu geçen süre Müslümanlar için çok zor bir dönem olmuştu. Müslümanlar âdeta zor bir imtihandan geçiyorlardı. Böyle bir durum karşısında nefesler tutulmuş ve bütün gözler vahye yönelmişti. Aradan geçen süre oldukça uzundu ve bu zaman dilimi oldukça zor geçmişti. Bu süre içinde kalplerinde hastalık bulunanların nifakı ortalığı kasıp kavurmuş ve Hz. Peygamber'i oldukça rahatsız etmişti. Hz. Aişe, bu sıkıntılı günler hakkında der ki: "Rasulullah'ın mescitte halka hitap ettiği o günümü ağlayarak geçirdim. Ne gözlerimin yaşı diniyor ne de gözlerime uyku giriyordu. Annem ve babamın yanımda oturdukları bir sırada Hz. Peygamber içeri girdi, selam verdikten sonra oturdu. Hâlbuki dedikoduların çıktığı günden bu yana hiç yanımda oturmamıştı. Hz. Peygamber oturup şehadet getirdikten sonra '... Ey Aişe! Senin hakkında şöyle şöyle sözler ulaştı. Eğer sen bu isnatlardan berî isen Yüce Allah yakında, senin onlardan berî olduğunu açıklayacaktır. Eğer böyle bir günah işlediysen Allah'tan yargılanmanı dile ve O'na tövbe et. Zira kul günahını itiraf eder, arkasından da tövbe ederse Allah da onun tövbesini kabul eder.' dedi. Rasulallah, sözlerini bitirince gözlerimin yaşı öyle kesildi ki ondan bir damla dahi bulamıyordum. Babama döndüm ve benim adıma Rasulallah'a cevap vermesini istedim. Babam, 'Vallahi Rasulallah'a ne cevap vereceğimi bilemiyorum.' dedi. Bu defa anneme dönerek "Benim adıma sen cevap ver." dedim. Annem de 'Vallahi Rasulallah'a ne diyeceğimi bilemiyorum.' dedi. Bunun üzerine kelime-i şehadet getirip Yüce Allah'a hamd u sena ettikten sonra (şöyle) söze başladım: 'Vallahi ben anlamadım ki siz bu sözleri işitmiş ve hatta onlar kalbinizde yer etmiş ve inanmışsınızdır. Şimdi ben, size o kötülükten beriyim desem -ki Allah biliyor beriyim- beni tasdik etmezsiniz. Eğer ben, kötü bir iş yaptım diye kabul edecek olsam -Allah biliyor ki ben böyle bir şeyden beriyimdir- siz, beni hemen tasdik edersiniz! Vallahi ben, kendim için de sizin için de Yakupoğulları ile olan örnekten başka getirecek örnek bulamıyorum.

Nitekim o zaman ... artık (benim yapacağım iş), güzelce sabretmektir. (bu) Dediğimize (dayanmak için) ancak Allah'tan yardım istenir! dedim. Sonra dönüp (kırgın bir şekilde) yatağıma gidip yattım. Vallahi o zaman ben, yapılan iftiradan berî olduğumu, Allah'ın muhakkak beni ondan berî kılacağını biliyordum.”³³

Hız. Aişe sözlerine devam ederek der ki: “Vallahi Rasulullah, daha yerinden kalkmamış ve ev halkından da hiçbiri dışarı çıkmamıştı ki –durumu açıklığa kavuşturan, iftiracıların yüzünü karartan Nûr suresinin on ayeti (11-20)– ona vahiy olarak geldi. Vallahi ben, ne korktum ne de aldırış ettim. Çünkü o fenalıktan uzak olduğumu ve Yüce Allah'ın bana zulüm etmeyeceğini biliyordum. Kendisine inen vahyin ağırlığı üzerinden kalktığı zaman Rasulullah sevincinden gülüyordu. Bana ilk söylediği söz şu oldu: ‘Müjde ey Aişe! Yüce Allah, seni kesin olarak teberri etti, yapılan iftiradan temize çıkardı ve uzak kıldı!’ buyurdu. Ben o sırada öfkelenmiştim. Annem ve babam bana ‘Kalk yanına var da Rasulullah’a teşekkür et’ dediler. (ben de) Vallahi ne kalkıp onun yanına varırım ne ona ne de sizlere teşekkür ederim! Fakat ben, ancak işitip de inkâr etmediğiniz ve gayret etmediğiniz o kötü şeylerden beni teberri eden ve uzak tutan ayetleri indirmiş olan Allah’a hamd ve şükrederim.’ dedim.”³⁴

2.4.2. Ayetin Vermek İsteddiği Mesaj

Toplum hayatının esasını teşkil eden aileyi parçalayan, onların arasındaki bağları, hısımlık akrabalıkları bitiren, aile facia ve cinayetlerine sebep olan İfk olayı gibi ahlaksızca davranışları engelleyip önüne geçmek ve insaf sahibi Müslümanları eğitmek üzere indirilmiş olan bu ayetlerde

³³ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bk. Buhârî, “Şehâdât”, 15; “Meğâzî”, 34; “Ta’dili’n-nisâ ba’dihinne ba’dâ”, 3: 172-173; 6: 101-109; Müslim, “İfk”, 4: 2129-2138; Ahmed b. Hanbel, *Müsned* (Müessesetü’r-Risâle, 2001), 6: 196-197; Ebû Dâvûd, *Sünen* (İstanbul: 1981), 4: 162; Vâhidî, *Esbâbü’n-Nüzûlü’l-Kur’ân*, 1: 319-323; el-Vâdî’î, *es-Sahîhi’l-müsned min esbâbi’n-nüzûl*, 1: 146-149; İbn Hişam, *es-Sîretü’n-nebevviye*, 3: 315; Vâkîdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, 431-423; Fayda, “Ebû Bekir”, 10: 104; Çelik, *Kur’an’da Nifak*, 170-181.

³⁴ Konuyla ilgili detaylı bilgi için bk. Buhârî, “Ta’dili’n-nisâ ba’dihinne ba’dâ”, 3: 172-173; 6: 101-109; Müslim, “İfk”, 4: 2129-2138; İbn Hanbel, *Müsned*, 6: 196-197; Ebû Dâvûd, *Sünen*, 4: 162; Vâhidî, *Esbâbü’n-nüzûlü’l-Kur’ân*, 1: 319-323; Vâdî’î, *es-Sahîhi’l-müsned min esbâbi’n-nüzûl*, 1: 146-149; İbn Hişam, *es-Sîretü’n-nebevviye*, 3: 315; Vâkîdî, *Kitâbü’l-Meğâzî*, 431-423; Fayda, “Ebû Bekir”, 10: 104; Çelik, *Kur’an’da Nifak*, 170-181.

müminler için büyük ders ve ibretler vardır. Gerek Hz. Ebû Bekir hakkında indirildiği belirtilen Nûr suresinin 22. ayeti gerekse de Hz. Ebû Bekir'in mağdur, muhtaç olan bir Müslümana "artık yardım etmeyeceğine dair yemin etmesi"ne sebep olan İfk hadisesiyle ilgili olan ayetlerin vermiş olduğu mesajları şöyle sıralamak mümkündür:

1. Nûr suresinin 11-20 arasında bulunan ayetlerle Hz. Aişe ve dolayısıyla Hz. Peygamber'in aile hayatına kast edip böhlan edenlere, iftiraya maruz kalanlara, bunu duyup yayanlara nasıl davranmaları gerektiği hususunda son derece önemli dersler verilmiş, iffet ve namus gibi İslam ahlakının son derece önemli olan ilkeleri bu vesile ile hem o günkü Müslüman topluluğuna hem de ondan sonraki Müslüman toplumlarına için ehemmiyeti hatırlatılmış ve bu gibi eylemlerden uzak durulması gerektiği önemle vurgulanmıştır.

2. Müslümanların, dirlik, birlik ve saadetlerini tehdit etmek için içlerine sızmış bulunan münafıkların gizlenmiş oldukları yerdeki perdelerinin Hz. Aişe örneğinde olduğu gibi muhakkak bir gün düşeceği ve toplumda müstahak olduğu cezaya çaptırılacakları bilinmelidir.

3. Dünyada insanın başına gelebilecek en büyük bela veya imtihan, herhâlde kişinin en değerli varlığı olan iffet ve namusuyla imtihan olunması olsa gerektir. İşte böylesi bir durumda nasıl davranılması gerektiği hususunda Yüce Allah, Müslümanlara Hz. Aişe'nin şahsında bir çıkış yolu ve uyulması gereken ilkeleri açıklamıştır.

4. Kaynakların bizlere aktardığı veçhile aile hayatını ve saadetini dinamitleyen İfk olayı gibi çetin bir imtihanla sınanan Hz. Ebû Bekir, duygularına yenilmiş ve hadisenin cereyan ettiği güne kadar halasının oğlu Mistah'a yapmış olduğu yardımları keseceğine dair yemin etmişti. Ancak Hz. Ebû Bekir, Yüce Allah'ın kendisi hakkında indirmiş olduğu ayetin "أَلَا تُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ" /... Allah'ın sizi bağışlamasını arzulamaz mısınız?" kısmını duyduğunda "Vallahi Allah'ın beni bağışlamasını arzu ederim, bunu her şeye tercih ederim." diyerek daha önce yapmış olduğu yeminini bozdu ve Mistah'a yeniden yardım edeceğine dair kendine söz verdi.³⁵ Zira Hz. Ebû Bekir, yardım ve iyiliklerin bir menfaat elde

³⁵ Vâhidî, *Esbâbü'n-nüzûlü'l-Kur'ân*, 1: 323; Vâdi'i, *es-Sahihü'l-müsned min esbâbi'n-nüzûl*, 1: 149.

etmek için değil, sadece Allah'ın rızasına nail olmak için yapılması gerektiğine inanırdı ve hayatı boyunca da bu ilke çerçevesinde hareket etmişti. Dolayısıyla Yüce Allah, Hz. Ebû Bekir örneğinde bütün Müslümanlara; iyiliklerin bir menfaat elde etmek için değil, sadece Allah'ın rızasını kazanmak için yapılması gerektiğini; Allah'ın rızasına değer veren müminler için ise Allah'ın onları bağışlamasından, korktuklarından emin ve umduklarına nail olacakları müjdesinden daha büyük bir müjde olamayacağını haber vermektedir.

5. Sonuç olarak diyebiliriz ki Müslüman toplumlarına düşen görev, aile düzeni ve saadetini yok edebilecek iftira gibi son derece ahlaksız eylemlerden uzak durmak; ahlaka mugayir davranışların dedikodusu ve sohbetinin yapılmasına engel olmak; Allah'ın rızasını her şeyin üstünde tutan erdemli ve ilkeli bir toplum oluşturmak için elinden gelen tüm çabayı göstermektir.

SONUÇ

Hz. Ebû Bekir, İslamiyet'i ilk kabul eden Müslümanlardan biri; Hz. Peygamber'in dâr-ı bekaya irtihalinden sonra raşit halifelerin birincisi; nesep itibarıyla Hz. Peygamber'in soyundan olan; "Atık", "ذو الخلال / Zü'l-Hilal", "أواه / Evvah", "Peygamber'in veziri", "Sıddık" ve "Halifetü Rasulillah" lakaplarıyla müsemma; fakirlere, düşkünlere, zorda kalmış ihtiyaç sahiplerine karşı merhametli ve son derece cömert; hayatta iken annesi, babası ve çocukları Müslüman olan tek sahabe, Kur'an ve Hz. Peygamber âşığı, "Yâr-ı gâr/Rasulullah'ın mağaradaki can yoldaşı" olan mümtaz sahabelerin ilkidir.

Tarihî kaynaklar ve tefsirlerden elde etmiş olduğumuz bilgilere göre Hz. Ebû Bekir hakkında nazil olduğunu düşündüğümüz bu ayetler her ne kadar Hz. Ebû Bekir hakkında nazil olmuş olsa da ayetlerin içeriği ve kapsamı sadece Hz. Ebû Bekir'i bağlamamakta, bilakis Hz. Ebû Bekir şahsında/örneğinde bütün Müslümanları ilgilendirmektedir. Yani her ne kadar ayetlerin sebep-i nüzulü özel olsa bile bunların kapsamı olduğu hükümlerin genel olmasına mâni değildir. Bundan dolayıdır ki yukarıdaki ayetlerden çıkarımlarımızı şöyle sıralamak mümkündür:

1. İmkânı, hâli vakti yerinde olan takva sahibi mümine düşen gö-

rev; güçsüz, zayıf, derdi ve kederi olan her Müslümana yardım etmektedir. Bunu, onlardan bir iyilik veya çıkar beklemek için değil, sadece Allah'ın rızasını gözeterek yapması gerekmektedir.

2. Allah ve rasulüne samimi bir şekilde iman etmiş müminin, hayatta başına gelebilecek her türlü maddi ve manevi sıkıntı, bela ve musibetler karşısında endişeye kapılmadan Allah'a tevekkül edip O'na olan güven duygusunu hiç kaybetmeden üzerine düşeni yapması ve Allah'ın yardımından kesinlikle ümit kesmemesi gerekmektedir. Zira beşerî tedbirlerin tükendiği yerde kesin olarak ilahî yardımın geleceği unutulmamalıdır.

3. Genel anlamda toplantı, konferans, sempozyum ve seminer gibi yerlerde yapılan konuşmaları dinlerken Allah ve rasulünün anıldığı her yerde pür dikkat kesilmeli, edep ve ahlaka uygun bir şekilde onların sözlerini dinlemeli ve anlamaya çalışmalıyız. Aynı şekilde dar çevredeki –aile içinde– konuşmalarımızda ise başta Allah ve rasulünün olmak üzere ebeveynlerimiz, aile büyüklerimiz, bizlere ilim ve irfanlarıyla doğru yolu gösteren ve üzerimizde hakları olan kişilere de gereken özeni göstermeli, konuşmalarını kesmemeli veya konuşurken seslerimizi onların seslerinin üzerine çıkarmamalı, sevgi ve saygıda kusur etmemeliyiz.

4. Toplum hayatının esasını teşkil eden aileyi paramparça eden, aile facialarına yol açan, aile bağlarını, hısımlık akrabalıkları bitiren, aile cinayetlerine sebep olan; dünyada insanın başına gelebilecek en büyük bela, musibet ve imtihanlardan biri olan iftira gibi ahlaksızca davranışlardan şiddetle uzak durulmalı; ahlaka mugayir davranışların dedikodusu ve sohbetinin yapılmasına engel olunmalı ve Allah'ın rızasını her şeyin üstünde tutan erdemli, ilkeli ve namuslu bir toplum oluşturmak için elimizden gelen tüm çabayı sarf etmeliyiz.

KAYNAKÇA

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhim el-Cu'fî. *el-Câmi'u's-sahîh (Sahîhu'l-Buhâri)*. thk. Muhammed Züheyr b. Nâsır en-Nâsır. Dimaşk: Dârü Tavki'n-Necât, 1442/2011.

Çelik, Hüseyin, *Kur'an'da Nifak-Münafıkların Özellikleri*, Ankara: Fecr Yayınları, 2018.

- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî. *Sünen*. İstanbul:1981.
- el-Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Huseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ el-Begavî. *Me'âlimü't-tenzîl fi tefsîri'l-Kur'an (Tefsîru'l-Begavî)*, Beyrut: Dâru İhyaî Tûrâsi'l-'Arabî, 1420/2000.
- el-Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Said Abdullah b. Ömer b. Muhammed. *Envârü't-tenzîl ve estârü't-te'vîl*. Beyrut: Dâru İhyaî Tûrâsi'l-'Arabî, 1418/1998.
- el-Kettânî, Muhammed Abdülhay b. Abdilkebîr b. Muhammed el-Hasenî el-İdrîsî. *et-Terâtübü'l-idâriyye (Niẓâmü'l-hükümeti'n-nebeviyye)*, Beyrut: Dâru'l-Erkam, 2008.
- el-Kurtûbî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*. Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1964.
- el-Vâdi'î, Mukbil b. Hâdî b. Mukbil Kâşdete el-Hemdânî. *es-Sahîhi'l-müsned min esbâbi'n-nüzûl*. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1987.
- er-Râzî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Hasen b. Huseyn et-Teymî Fahrüddin er-Râzî et-Taberistânî. *Mefâtihu'l-gayb (et-Tefsîrû'l-kebîr)*. Beyrut: Dâru İhyaî Tûrâsi'l-'Arabî, 1420/2001.
- es-Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetü't-tefâsîr*. Kahire: Dâru es-Sâbûnî li't-Tibaa' ve'n-Neşr ve't-Tevzî', 1997.
- et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî. *Câmi'u'l-beyân fi te'vîli'l-Kur'an*. Müessesetü'r-Risâle, 2000.
- et-Taberî, Ebû'l-Abbâs Muhibbüddîn Ahmed b. Abdillâh b. Muhammed et-Taberî el-Mekkî. *er-Riyâzü'n-nadire fi menâkibi'l-'aşere*. Beyrut: 1984.
- et-Tirmizî, Ebû İshâ Muhammed b. İshâ b. Sevre b. Mûsâ b. Dehhak. *el-Câmi'u's-sahîh*, Beyrut: Dârü'l-Garbi'l-İslâmî, 1998.
- ez-Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmud b. Ömer Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf 'an hakâiki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fi vücûhi't-te'vîl*. Beyrut: Dârü'l-Kitabi'l-'Arabî, 1407/1987.
- Fayda, Mustafa. "Ebû Bekir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10: 104. Ankara: TDV Yayınları, 1994.
- İbn Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed eş-Şeybânî el-Mervezî. *Müsned*. Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- İbn Hişam, Ebû Muhammed Cemalüddin Abdülmelik b. Hişam b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfiri. *es-Sîretü'n-nebeviyye*, Mısır: Şirketü Mektebetü ve Matbaatü Mustafa Elbânî el-Halebî, 1995.
- İbn Kesîr, Ebi'l-Fidâ' İmamüddîn İsmâil b. Şihabüddîn Ömer b. Kesîr b.

- Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî ed-Dimeşkî. *Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-'azîm. Dârü't-Tayyibe li'n-Neşr ve't-Tevzi'*, 1999.
- İbn Sa'd, Ebû Abdillâh Muhammed b. Sa'd b. Menî' el-Kâtib el-Hâşimî el-Basrî el-Bağdâdî. *et-Tabakâtü'l-kübrâ*. Beyrut: Dâru's-Sadr, 1968.
- Karaman, Hayreddin v.dğr., *Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.
- Köksal, Mustafa Âsım. *İslâm Tarihi (Mekke)*. İstanbul: Şamil Yayınları, 1981.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccac el-Kuşeyrî en-Nisâbûrî, *Sahih-i Müslim*, thk. Muhammed Fuad Abdülbâkî, Dâru İhyaî Tûrâsî'l-'Arabî, Beyrut: 1956.
- Vâhidî, Ebü'l-Hasen Ali b. Ahmed b. Muhammed b. Ali el-Vâhidî en-Nisâbûrî. *Esbâbü'n-nüzûlü'l-Kur'ân*. thk. 'Îsâm b. Abdîlmuhsin b. el-Humeydânî, Dammam: Dâru'l-İslâh, 1992.
- Vâkîdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el-Vâkîdî el-Eslemî el-Medenî. *Kitâbü'l-Meğâzî*, Beyrut: Dârü'l-A'lemî, 1989.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Şura Yayınları, 1993.